

Lidyalılar

Lidya'nın Ege kıyılarından doğuda Göller Bölgesi'ne, kuzeyde Gediz Irmağı havzasından güneyde Muğla bölgesine kadar olan alanı kapladığı kabul edilir. Hitit Krallığı'nın yıkılıncaya kadar ilgi alanı içinde olan bu bölgenin o dönemdeki siyasal yapısına dair burada yerel küçük krallıklarının hüküm sürdüğü yolunda bilgiler edinilir. Batı Anadolu'yu yerel krallıkların egemen olduğu yerlere ait Hitit başkentindeki arşivlerdeki belgelerde geçen coğrafya isimleri, kişi isimleri, doğrudan burada bulunan M.Ö. 2. binyıla ait kaya anıtları ve yazıtlar bölgenin kültürel kimliğine dair bilgiler verirler. Buna göre Hititlerle yakın akraba kavimlerden Luvilerin söz konusu bölgede yaşamış oldukları ve Luvi kültürünün burada egemen olduğu belirlenebilmektedir. Hitit Krallığı'nın M.Ö.1200 yılı civarında yıkılmasından sonra onun egemen olduğu birçok yerden olduğu gibi Anadolu'nun batısından da uzunca bir süre haber alınmaz. Bu süreç sonunda, Hitit krallığı'na son darbeyi indiren göçlerle gelenlerin de içinde bulunduğu kavimlerle eski Anadolu'lular, onlar hakkında bilgiler veren eskisinden çok daha farklı tarihsel kaynaklarda, eskiden gelen kültürün izlerinin de takip edilebildiği yeni kimliklerle ortaya çıkarlar. Bu ülkenin en önemli kenti ve merkezi Gediz Irmağı havzasında Salihli yakınında, Gediz'e katılan Sart Çayı'nın kıyısında bulunan Sardeis kentiydi. Lidya'nın Batı Anadolu'daki önemli uygarlıkların gelişmiş olduğu komşu bölgeleri olarak, batısında İzmir'in güneyinden kuzeyine uzanan Ege kıyılarını kaplayan Ionia, kuzeybatısında Aiolia, kuzeyinde Mysia, doğusunda Anadolu içlerine dek giden Frygia ve güneyinde de Karia bulunmaktaydı. İçbatı Anadolu'nun sularını toplayarak çok yüksek olmayan dağ sıralarının arasından Ege Denizi'ne ulaşan ırmakların coğrafi özelliklerinde belirleyici rol oynadığı Lidya, tarıma çok elverişli verimli arazilerin bulunduğu, kıyı ile iç kesimler arasındaki ulaşımın kolayca sağlanabildiği bir yerdir. Lidya'nın kendi kaynakları bu bölgenin M.Ö. 7. yüzyılın başından sonra yeniden belirginleşmeye başlayan tarihi hakkında yeterli bilgi vermekten uzaktır. Lidyalılarla ilgili bilgilerimiz onlardan çok daha sonra yaşamış olan Eskiçağ

yazarlarının eserlerine dayanmaktadır. Lidya'da kurulmuş olan krallığın tarihi M.Ö. 7. yüzyıl başlarına kadar olan kısmı açık tarihsel bilgi olmadığı, mitolojik içerikli anlatımlar söz konusu olduğu için bilinmemektedir.

Gyges ile başlayan Mermnadlar sülalesi M.Ö. 687-547 arasında Anadolu'nun en önde gelen siyasal gücü olarak varlığını sürdürmüştür. Lidya Krallığı'nın ordular kurarak Batı Anadolu'da güneyden kuzeye egemenliğini genişletip, sınırlarını doğuda Kızılırmak ötesine bile taşıyabilmesinin ardında, Lidya Krallığı'nın siyasal organizasyonundaki, askeri idaredeki başarısının yanında Mermnad sülalesi döneminde bolca yararlanılan başkent Sardeis'in bulunduğu bölgedeki, başkentten hemen yanındaki Paktolos (Sart) Çayı'nın alüvyonlarıyla taşınan altın madeninin de etkisi vardır. Gyges tahta geçtikten sonra Lidya Krallığı'nın Ege kıyılarındaki kentler üzerinde baskısını artırdığı, kuzeye doğru genişleme çabalarının başarılı olduğu görülür. Onun krallığı zamanında Lidya tüm Anadolu'yu kasıp kavuran Kimmer tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Anadolu'ya Kafkaslar üzerinden giren Kimmerler M.Ö. 8. yüzyıl sonlarına doğru Doğu Anadolu'da Urartular üzerine saldırmışlar, buradan Anadolu içlerine doğru yönelmişlerdir. Bu göçebe bozkır kavmi M.Ö. 7. yüzyıl başlarında Fryg Krallığı'na son vererek daha batıya doğru Lidya üzerine akınlarına devam etmiştir. Gyges'in Kimmerlere karşı Asur kralından yardım istediği Asur kaynaklarından bilinmektedir. Önce Kimmerlere karşı başarılı olunur. Bu arada Lidyalılar, Asur'un istilasına uğramış olan Mısır'a ücretli asker göndererek Mısırlıların bu istiladan kurtulmalarına yardım etmişlerdir. Lidya'nın Kimmer tehlikesi dolayısıyla yardımını almaya çalıştığı Asur'a karşı Mısırlılara yardım etmesi ilginçtir. Lidya'nın kendisinden çok uzak Asur'la diplomatik ilişkilerde bulunması, yine Asur'a karşı, kendini güvende hissettiği bir ortamda cephe alıp onun rakiplerine yardım etmesi, o zamanın güçlü ülkelerinin arasında yer alma, uluslararası politikada söz sahibi güçlü bir devlet olma isteğinin kanıtı kabul edilmelidir. Gyges'i tahta oğlu Ardys takip eder. Ardys zamanında da Kimmer saldırıları sürmüştür. M.Ö. 639 yılında başkent Sardeis'i akropolis dışında ele geçirerek yağmalarlar.

Lidyalılar Batı Anadolu'da hala etkin olan Kimmerleri Kızılırmak'ın ötesine sürerek bu tehlikeye kalıcı olarak son vermişlerdir. Bundan sonra Lidyalılar İonia kentlerine dönerek Smyrna'yı (İzmir) ele geçirirler. Ancak Klazomenai (Urla) ve Miletos'a karşı başarılı sonuçlar elde edilemez. Miletoslularla anlaşma yapılır. Daha sonra tekrar Lidyalıların doğu yönünde ilgilerini artırdıklarına tanık olunur. Kızılırmak'a kadar olan bölge Lidya etkisi altına girmiş, Frygia ve başkenti Gordion ele geçirilmiş, sınırlar Bithynia yönünde de genişletilmiştir. Kızılırmak'ın doğusunda ise İran'dan bu bölgeye kadar uzanan Medlerin etkisi söz konusudur. Eski Önasya'nın en güçlü imparatorluğunu kurmuş olan Asur'a Orta Mezopotamya'da yeniden güçlenmeye başlayan Babil Krallığı ile güçleri İran'dan batıya doğru yayılan Medler birleşerek son vermişler; Orta Anadolu'ya dek uzanan bölge Medlerin gücünün hissedildiği yerler arasına girmiştir. Aynı yerde aynı zamanda egemenlik kurma çabasındaki Medler ve Lidyalılar böylece karşı karşıya gelmişler, Kızılırmak'ın doğusunda bu iki krallık beş yıl süren mücadeleye girişmişlerdir. Kesin bir sonuç alınamayan savaşların altıncı yılında Kızılırmak yakınlarında bir yerde 28 Mayıs 585 tarihinde iki devletin orduları savaşa tutuşmuşken meydana gelen bir güneş tutulması her iki taraf tarafından da tanrısal bir işaret kabul edilerek savaşa son verilmiştir. Bu gün astronomik hesaplarla gününe dek hesaplanarak kesin tarihi verilebilen bu olay söz konusu dönemin kronolojisinde önemli bir dayanak noktası oluşturur. Miletoslu Thales tarafından önceden hesaplanmış olduğunun bildirilmesi dolayısıyla da o dönemdeki bilimsel gelişmelere dair örnek sunan ilginç olaylarından biridir. Alyattes'in M.Ö. 560'da ölümünden sonra Lidya tahtına onun oğlu Kroisos geçmiştir. Lidya Krallığı'nın sona erdiği dönem olmakla birlikte Kroisos zamanı Lidya'nın en güçlü ve zengin zamanı olarak bilinir. Gücü büyük ölçüde işletilen altın madenlerine dayanan Lidya Krallığı, doğuda sınırlarını sağlama aldıktan sonra yine batıya yönelmiş, İonia ve Aiolis kentleri üzerine yönelerek buraları kesin olarak ele geçirmiştir. Bu sırada doğuda, İran'da Med hanedanından egemenlik Perslere geçmişti. Artık Kızılırmak'a kadar hakim olanlar Perslerdi. Bu durumu kabul etmeyip güçlü zamanında Kızılırmak'ın doğusunda da yayılmak için bahane sayan Lidya kralı Kroisos ücretli askerlerin önemli yer tuttuğu ordusuyla doğuya ilerleyerek

Kızılırmak'ı aştı. Pers kralı Kyros da bunun üzerine ordusuyla egemenlik haklarını korumak için batıya hareket etti. İki ordu Yozgat'ın doğusundaki bugünkü Kerkenes Dağ olduğu kabul edilen Pteria yakınında karşılaştı. Yapılan savaşta bir sonuç alınamadı. Yaklaşmakta olan kış dolayısıyla Lidyalılar, bahar aylarında yeniden toplanıp savaşa hazırlanmak amacıyla geri çekilerek başkent Sardeis'e döndüler. Kroisos tedbirsiz davranarak ordusundaki ücretli askerleri baharda yeniden toplanmak üzere terhis etti. Bu sırada Persler geri çekilmeyip, aksine Lidya ordusunun peşinden Lidya'nın kalbine, başkent Sardeis'e dek sokuldular.

Lidya Krallığı başkent Sardeis olmak üzere merkezi bir yönetim anlayışına sahipti. Ege kıyılarından Anadolu'nun içlerine uzanan bir doğal yol üzerinde kurulu olan Sardeis, bu konumunun yanı sıra, savunmayı kolaylaştıran doğal özelliklerine ek olarak bir de tahkim edildiğinde zapt edilmesi çok zor akropolisi ile Eski Batı Anadolu'nun önemli kentlerinden biriydi. Ticaret yollarının geçtiği, verimli tarım alanlarına sahip bölgede olan bu kent, Lidyalılar zamanında ön plana çıkan altın madeninin de katkısıyla çok zengin ve güçlü bir başkent görünümündeydi. Bu özelliği ile bulunduğu bölgenin siyasal merkezi olmanın ötesinde M.Ö. 7. yüzyılda ve M.Ö. 6. yüzyılın ilk yarısında Orta Anadolu'dan Ege Denizi'ne dek tüm Batı Anadolu üzerinde askeri, siyasal, ekonomik etkisini hissettirmiştir. Lidya Krallığı'nı kuran Lydlerin kökeni konusunda açık bilgilerimiz olmasa da, yukarıda değinildiği gibi bu kavmin Batı Anadolu'nun M.Ö. 2. binyıldaki belgelere yansıyan halklardan Luvilerle en azından dilleri açısından benzerlik gösterdikleri öne sürülmektedir. Herodotos, Lidyalıların kuzey bölgelerde yaşayan Mysialılar ve güneylerindeki Karialılar ile yakın kimliklerine değinmektedir. Bugün yapılan araştırmalar da Lydce'nin Lykia dili ile yakınlık gösterdiğini ortaya koyar.

Lidya sarayının sahip olduğu zenginlik, Mermnadlar sülalesinin son ve Lidya'nın en ünlü kralı olan Kroisos'un adıyla 'Karun gibi zengin' deyiminde günümüzde bile anılmaktadır. Lidya uygarlığının en çok bilinen yönü ise sikkenin ilk kez kullanılmış olmasıdır. Bugünkü araştırmalar ilk sikkenin kullanımının gerçekten de Anadolu'nun batısında Lidya ve Ionia bölgesi ile ilişkili olduğunu

göstermektedir. Elektron denilen altın ve gümüş karışımı metalden yapılmış olan ilk sikkeler, ilkel formda olup bakla şeklinde imal edilip üzerine çeşitli şekiller, krallığın simgesi olan aslan başı basılıyordu. İlk sikkenin Lidya Krallığı'nda ortaya çıkışı şüphesiz buradaki altın madeni ve onun işlenmesi ile ilgiliydi. Neolitik Çağ'da bereketi temsil ettiğine inanılan şişman kadın heykelcikleri ile karşımıza çıkan kült, sonraki çağlarda, yazının kullanılmaya başlandığı dönemlerde, Hititlerde, Fryglerde aynı temayı korumakla beraber farklı kimliklerde karşımıza çıkmıştır. Lidyalıların inancında sonraki dönemlerde Eski Yunan tanrılarının da yer ettiği görülmektedir.